

e-ISSN: 2181-1571

p-ISSN: 2010-8419

FarDU ILMİY XABARLARI

IJTIMOİY FANLAR

1/2026

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

FarDU.
ILMIY
XABARLAR-

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

1-2026
ILTIMOIY FANLAR

НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Muassis: Farg'ona davlat universiteti.

"FarDU. Ilmiy xabarlar – Научный вестник. ФерГУ – Scientific journal of the Fergana State University" jurnali bir yilda olti marta elektron shaklda nashr etiladi.

Jurnal pedagogika, filologiya, tarix, falsafa, siyosat, kimyo, biologiya hamda geografiya fanlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnaldan maqola ko'chirib bosilganda, manba ko'rsatilishi shart.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020-yil 2-sentabrda 1109 raqami bilan ro'yxatga olingan.

Muqova dizayni va original maket FarDU tahririy-nashriyot bo'limida tayyorlandi.

Tahrir hay'ati

Bosh muharrir
Mas'ul muharrir

SHERMUHAMMADOV B.SH.
AXMADALIYEV Y.I.

FARMONOV Sh. (O'zbekiston) BEZGULOVA O.S. (Rossiya) RASHIDOVA S. (O'zbekiston) VALI SAVASH YYELEK (Turkiya) ZAYNOBIDDINOV S. (O'zbekiston) AXTARIYEVA R. (Rossiya)	JEHAN SHAHZADAH NAYYAR (Yaponiya) LEEDONG WOOK (Janubiy Koreya) A'ZAMOV A. (O'zbekiston) KLAUS XAYNSGEN (Germaniya) RAKETIN O. (Rossiya)	G'ULOMOV S.S. (O'zbekiston) BERDISHEV A.S. (Qozog'iston) KARIMOV N.F. (O'zbekiston) CHESTMIR SHTUKA (Slovakiya) TOJIBOYEV K. (O'zbekiston) TURAYEV A. (O'zbekiston)
---	--	--

Tahririyat kengashi**IJTIMOYIY GUMANITAR FANLARI BO'YICHA**

TOJIBOYEVA H. (O'zbekiston)	O'z Res FA Pedagogika ITI p.f.d. (Dsc)	AHRORQULOV A. (O'zbekiston)	FarDU, yu.f.f.d. (PhD)
XONKELDIYEVA G. (O'zbekiston)	FarDU, i.f.d., prof.	SIDDIQOV I. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d., prof..
HOLMATOV B. (O'zbekiston)	FarDU, i.f.n.	YULDASHEV S. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d. (DSc)
XAKIMOV N. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d., dots.	G'ANIYEV B. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d., (DSc) dots.
ISOMIDDINOV M. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.d., prof.	DADABAYEVA J. (O'zbekiston)	FarDU, yu.f.f.d. dots
USMONOV B. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.d. prof.	ALIMOVA N. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.b.f.d., dots.
MAXMUDOV O. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.d., dots	XASANOV M. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.b.f.d., prof.
QAHHOROVA M. (O'zbekiston)	Xalqaro islom akademiyasi, f.f.d., prof.	SHAMSIYEVA M. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.b.f.d., dots
QAMBAROV A. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d. prof.	SO'FIYEV A. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.f.d. (PhD)
MAMATOV M. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d. prof.	BARATOV A. (O'zbekiston)	FarDU, yu.f.f.d. (PhD)

Texnik muharrir: Sheraliyeva J.
Muhammadjonova M

Musahhihlar: Xomidov L.
Turdiboyeva Sh.

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona shahri, Murabbiylar ko'chasi, 19-uy.
Tel.: (0373) 244-44-57. Mobil tel.: (+99891) 670-74-60
Sayt: www.fdu.uz. Jurnal sayti: Journal.fdu.uz

FALSAFA

A.A.Kattaboyev

Yangi O'zbekistonda uchinchi renessans poydevorini qurish jarayonida madaniy omillarning o'rnini..... 5

S.S.Mamatkadirov

Yoshlarda media madaniyat shakllanishining ijtimoiy omillari..... 10

S.M.Abdullayev

Global ijtimoiy-madaniy o'zgarishlar jarayonida yoshlar musiqiy didi transformatsiyasining falsafiy asoslari 17

Д.А.Исаева

Chatgpt и медиаиндустрия: философские аспекты взаимодействия..... 20

M.Sh.Qoraboyeva

Axloqiy relyativizm va uning konseptual asoslari..... 25

Sh.O'.Maxmudov

Yangi O'zbekistonda yoshlarning estetik madaniyatini oshirishda musiqa ta'limining o'rnini va imkoniyatlari 31

J.A.Kayumov

Ijtimoiy xavfli xatti-harakatlarga moyil talaba-yoshlar bilan individual ishlashda "talaba – tyutor – oila – mahalla" hamkorligining ahamiyati 34

B.Mirzaraximov

Turizm faoliyatida ijtimoiy mas'uliyat va tolerantlik munosabatlari 41

M.N.Shavkatov

Yangi O'zbekistonning yaxshi qo'shnichilik munosabatlariga intilishida ijtimoiy konsensus g'oyasining ahamiyati..... 47

J.B.Kabulov

Etnoseparatizm tushunchasini falsafiy-siyosiy kontekstda o'rganishning nazariy asoslari 51

M.A.Rahmonova

Abdurauf Fitrat merosida milliy uyg'onish g'oyasining yangi O'zbekiston ma'naviy taraqqiyotidagi ahamiyati 55

SIYOSAT

M.X.Mamadalimov

Yoshlar o'rtasida kosmopolitizm g'oyalarining shakllanishining oldini olishda davlat siyosati doirasida ajdodlar vatanparvarligi namunalaridan foydalanish zarurati 60

A.A.Уразбаев

Конституционная модель правового регулирования общественной безопасности в Республике Узбекистан: анализ взаимодействия государства и гражданского общества 64

S.U.Yuldashev

Davlat boshqaruvida "inson omili"ning ijtimoiy-madaniy texnologiyalarda namoyon bo'lishi 69

O'.N.Ahmedova

Davlat siyosatida ma'naviy tarbiyani yuksaltirish zarurati 72

X.N.Qodirov

Fuqarolarning qulay atrof-muhitga ega bo'lish huquqining mohiyati va mazmuni 75

Л.Д.Туганова

Qadimgi Sharq davlatlarida huquqiy etika jarayonining rivojlanishi (Misr, Mesopotamiya va Xitoy misolida) 78

TARIX

L.S.Sultonova

Yangi O'zbekistonda mahalla obodligi va fuqarolarning ijtimoiy faolligi orqali jamiyat rivojini ta'minlash..... 81

I.G'ulomov

Aholini ro'yxatga olish tadbirlarining mustamlakachilik mohiyati (Turkiston o'lkasi misolida)..... 85

L.P.Mamasaidov

UO'K:378.126

**O'ZBEKISTON SSR OLIY TA'LIMIDA AYOLLAR ISHTIROKI:
1946–1980 YILLAR TAJRIBASI****УЧАСТИЕ ЖЕНЩИН В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ В УЗБЕКИСТАНСКОЙ ССР: ОПЫТ
1946–1980 ГОДОВ****WOMEN'S PARTICIPATION IN HIGHER EDUCATION IN THE UZBEKISTAN SSR:
EXPERIENCE OF 1946–1980****Dilnoza Axmadjonova Azamjonovna**

Andijon viloyati Pedagogik Mahorat markazi O'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada 1946–1980 yillarda O'zbekistonda oliy ta'lim tizimida ayollarning ishtiroki masalasi tarixiy tahlil asosida o'rganiladi. Tadqiqotda qizlarning oliy ta'lim muassasalariga qabul qilinishi dinamikasi, ayol kadrlar ulushining o'sishi hamda ularning sohalar bo'yicha taqsimlanishi yoritiladi. Arxiv materiallari, statistik ma'lumotlar va ilmiy adabiyotlar tahlili asosida sovet davri ta'lim siyosatining ayollar ta'limiga ta'siri ochib beriladi [1], [2], [9]. Nafaqat ayollarni oliy ta'lim bilan qamrab olinishi, balki ularni oliy ta'limdan keyingi ta'lim bilan qamrab olinishi, ularni ilm-fan bilan shug'ullanish darajalari ham ko'rsatib o'tilgan. Maqolada berilgan davrlar orasida ayollarni ta'lim jarayonlariga jalb qilish darajalari yillar davomida ko'tarilib borilishini ham kuzatishimiz mumkin. Ilmiy faoliyat bilan shug'ullanuvchi ayollar esa jamiyat hayotining asosiy bo'g'iniga aylanib bordi. Bu esa nafaqat ijtimoiy hayotda faolligini, balki siyosiy hayotda ham o'z o'rnini topishlariga yo'l ochdi boshladi. Tadqiqot natijalari mustaqillikdan keyingi davrda gender tengligini ta'minlashga qaratilgan ta'lim siyosatini shakllantirishda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Аннотация

В данной статье на основе исторического анализа изучаются вопросы участия женщин в системе высшего образования в Узбекистане в 1946–1980 годах. Исследование охватывает динамику поступления девушек в высшие учебные заведения, рост доли принятых женщин-преподавателей и их распределение в судебной системе. На основе анализа архивных материалов, статистических данных и научной литературы раскрывается влияние образовательной политики советской эпохи на образование женщин [1], [2], [9]. В статье показано не только участие женщин в высшем образовании, но и их участие в послевузовском образовании, а также уровень их вовлеченности в науку. Можно также заметить, что уровень вовлеченности женщин в образовательный процесс увеличивался на протяжении лет, охватывающих период, указанный в статье. Женщины, занимающиеся научной деятельностью, стали ключевой частью общественной жизни. Это проложило им путь к тому, чтобы найти свое место не только в общественной, но и в политической жизни. Данное исследование является важным научным начинанием для обеспечения гендерной безопасности в постколониальный период.

Abstract

This article studies the issues of women's participation in the higher education system in Uzbekistan in 1946–1980 based on historical analysis. The study covers the dynamics of girls' admission to higher education, the growth of the share of female personnel admitted, and their distribution by the judiciary. Based on the analysis of archival materials, statistical data, and scientific literature, the impact of Soviet-era educational policies on women's education is revealed [1], [2], [9]. Not only is the inclusion of women in higher education, but also their inclusion in post-higher education, and their level of involvement in science are also shown. We can also observe that the level of involvement of women in educational processes has been increasing over the years between the periods given in the article. Women engaged in scientific activities have become a key part of social life. This paved the way for them to find their place not only in social life, but also in political life. The study is an important scientific undertaking to ensure gender security in the post-independence period.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, ayollar ishtiroki, gender tengligi, sovet davri, O'zbekiston, ayol kadrlar, o'rta maxsus, kechki ta'lim, sirtqi ta'lim, qizlar ta'limi.

Ключевые слова: высшее образование, участие женщин, гендерное равенство, советская эпоха, Узбекистан, женщины-кадры, Среднее специализированное образование, вечернее образование, заочное образование, образование для девочек.

Key words: higher education, women's participation, gender equality, Soviet era, Uzbekistan, female cadres, secondary specialized, evening education, correspondence education, girls' education.

KIRISH

TARIX

Ikkinchi jahon urushidagi yo'qotishlar oliy ma'lumotli xodimlarning son va sifat jihatidan kamayib ketishiga olib keldi. Bu esa o'z navbatida urushdan keyingi yillardayoq oliy ta'limni rivojlantirish zarur ekanligini taqozo etardi. [8].

1946–1980 yillar O'zbekiston tarixida sovet ta'lim tizimi to'liq shakllangan va jamiyatning barcha qatlamlarini, jumladan ayollarni ham ta'lim jarayoniga jalb etishga qaratilgan davr hisoblanadi. Ikkinchi jahon urushidan keyingi yillarda respublikada malakali kadrlar yetishmovchiligi kuchaydi. Shu sababli oliy ta'lim tizimini kengaytirish va unda ayollar ishtirokini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi [2], [1].

Sovet mafkurasi ayollarni ijtimoiy ishlab chiqarish va boshqaruv jarayonlariga faol jalb etishni targ'ib qildi. Bu holat oliy ta'lim tizimida ham yaqqol namoyon bo'lib, ayollar uchun oliy ta'lim ijtimoiy mavqeni oshirishning muhim omili sifatida qaraldi [9].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ikkinchi jahon urushidan so'ng tashkil etilgan oliy ta'lim tizimi, ularga ayollarni jalb qilinishiga oid tarixiy tadqiqotlarni quyidagi uchta guruhga bo'lish mumkin: sovet davri, mustaqillik yillari hamda xorijiy tadqiqotlarga. Jumladan, sovet hokimiyati yillarida davlat tomonidan qabul qilingan qonun va qarorlar, oliy ta'limga oid statistik ma'lumotlar, tarixchilar tomonidan yaratilgan ayrim tadqiqotlarda ham O'zbekiston SSRni 1946-1980-yillardagi oliy ta'lim tarixi haqidagi ayrim fikr-mulohazalari ham maqolada o'z aksini topgan. XX asr 80-90-yillarida chop etilgan boshqa bir turkum adabiyotlarda O'zbekistonning oliy ta'lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar, ulardagi yutuqlar, ularning qamrovlari haqida bong so'z yuritilgan. Bundan tashqari, O'zbekiston SSRning Ittifoq bo'ylab ishlab chiqilgan statistik ma'lumotlaridan ham foydalanilgan. Mustaqillikdan keyingi davrlarda O'zbekistonning yangi tarixi kitobi, Shamsuddinov R, Karimov Sh O'zbekiston tarixidan materiallar (uchunchi kitob)da aniq, haqqoniy ma'lumotlaridan foydalanildi.

Mazkur tadqiqot OAK talablariga muvofiq tarixiy-ilmiy yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqot jarayonida tarixiylik va izchillik tamoyillari asosiy metodologik asos sifatida qabul qilindi. Tadqiqotda quyidagi usullardan foydalanildi:

1. tarixiy-tahliliy usul — ayollar ishtirokining rivojlanish bosqichlarini aniqlashda [1];
2. taqqoslash usuli — turli davrlardagi gender ko'rsatkichlarini solishtirishda [2];
3. statistik tahlil — rasmiy statistik to'plamlar ma'lumotlarini umumlashtirishda [2];
4. manbashunoslik tahlili — arxiv hujjatlari va ilmiy adabiyotlarning ishonchligini baholashda [1], [13].

NATIJA VA MUHOKAMA

SSSR Konstitutsiyasining 35-moddasida “SSSRda ayollar va erkaklar teng huquqlarga ega. Ushbu huquqlarning amalga oshirilishi ayollarga ta'lim va kasb-hunar o'rgatishda, mehnat qilishda erkaklar bilan teng imkoniyatlarni ta'minlash orqali ta'minlanadi, buning uchun mehnatga haq to'lash, ijtimoiy-siyosiy va madaniy tadbirlarda ko'tarilish, shuningdek, ayollarning mehnati va sog'lig'ini muhofaza qilish bo'yicha maxsus chora-tadbirlar; ayollarga mehnat va onalikni uyg'unlashtirish imkonini beruvchi shart-sharoitlar yaratish; onalik va bolalikni huquqiy himoya qilish, moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlash; shu jumladan haq to'lanadigan ta'limni taqdim etish homilador ayollar va onalarga beriladigan boshqa imtiyozlar va yosh bolali ayollar uchun ish vaqtini bosqichma-bosqich qisqartirish davlat tomonidan amalga oshiradi”, degan modda kiritilgan bo'lsada lekin bu narsa faqat qog'ozlardagina qolib ketdi.

	Davlat nomi	Ayollar soni, ming			Umumiy aholi soni hisobiga foizda		
		1959 yil	1970 yil	1980 yil	1959 y	1970 y	1980 y
1	SSSR	114 777	130 321	141 089	55	54	53
2	RSFSR	65 109	70 754	74 449	55	54	54
3	Ukraina SSR	23 294	25 821	27 092	56	55	54
4	Belarussiya SSR	4 474	4 864	5 141	56	54	53
5	O'zbekiston SSR	4 222	6 055	8 021	52	51	51
6	Qozog'iston SSR	4 881	6 746	7 688	53	52	52
7	Qirg'iziston SSR	1 091	1 532	1 844	53	52	51

8	Tojikiston SSR	1 016	1 474	1 974	51	51	51
9	Turkmaniston SSR	786	1 096	1 435	52	51	51

1-jadval. Ittifoq Respublikalarida ayollar soni

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, ittifoq mamlakatlaridagi ayollar soni aholining teng yarim qismidan ham ortiqroq bo'lishiga qaramasdan ularga berilayotgan imkoniyatlar, ularni ta'lim bilan ayniqsa oliy ta'lim bilan qamrab olish ko'rsatkichlari juda ham past darajadiligini ko'rishimiz mumkin.

1947-1948 - o'quv yili boshida O'zbekiston SSRdagi umumta'lim maktablarida 260.7 ming nafar o'zbek millatiga mansub qizlar ta'lim olishni boshlagan bo'lsa, o'quv yili oxiriga kelib ularning soni 231.1 ming nafarga kamaygan. Boshqacha aytganda, 29 ming nafar qiz turli sabablarga ko'ra maktabni tark etgan yoki ta'limni davom ettirmagan. Bu holat ayniqsa Samarqand va Andijon viloyatlaridagi xalq maorifi tizimiga qarashli maktablarda yanada yaqqol ko'zga tashlangan. Xususan, Samarqand viloyatida 9 ming nafar, Andijon viloyatida esa 8 ming nafar atrofida o'zbek qizi maktabga qatnashni to'xtagan yoki uni butunlay tark etgan. Respublika miqyosida maktabni tark etgan o'zbek millatiga mansub qizlarning aksariyatini 8-10-sinflarda tahsil olayotgan o'quvchilar tashkil etgan. O'quv yili yakuniga kelib, ularning atigi 22 foizi ta'lim olishni davom ettirgan bo'lsa, qolganlari esa turli ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy omillar ta'sirida ta'lim jarayonidan chetda qolgan. [3]

O'zbekiston SSRda 1947-1948-o'quv yilida 10-sinfni tamomlagan o'quvchilar orasida mahalliy aholi qizlari butun bitiruvchilarning 29 foizini, 1948-1949-o'quv yilida esa 19 foizni, 1949-1950-o'quv yilida 17 foizni, 1950-1951-o'quv yilida 16 foizni, 1951-1952-o'quv yilida 14 foizni, 1952-1953-o'quv yilida 16 foizni, 1953-1954-o'quv yilida 18 foizni, 1954-1955-o'quv yilida 21 foizni, 1955-1956-o'quv yilida 23.6 foizni, 1956-1957-o'quv yilida 43.4 foizni tashkil etgan edi. [7], [3]. Shuningdek, 7-sinfni tamomlagan o'quvchilar orasida esa o'zbek qizlari 1947-1948-o'quv yilida 40 foizni tashkil etgan bo'lsa, 1956-1957-o'quv yilida 43.4 foizni tashkil etgan edi [8],[3]. Statistik ko'rsatkichlardan kelib chiqadigan bo'lsak, respublika hukumati rahbariyati, o'qituvchilar jamoalari hamda mahalla faollarining sa'y-harakatlari natijasida yildan-yilga qiz bolalarni maktab ta'limiga jalb etish, ularni majburiy ta'lim tizimiga qamrab olish borasida ma'lum ijobiy natijalarga erishilgan.

Qiz bolalarning maktab ta'limini erta tark etishiga turli omillar sabab bo'lgan. Jumladan, o'qitish sifatining pastligi, o'quv anjomlari va darsliklarning yetishmasligi, o'qituvchilar jamoasining o'zlashtirish darajasi past bo'lgan hamda sinfda qolib ketish xavfi yuqori bo'lgan O'quvchilar bilan samarali ishlay olmasligi kabi tizimli muammolar mavjud edi [9]. Ko'rilgan chora-tadbirlar, olib borilgan targ'ibot-tushuntirish ishlari hamda jamoatchilikning ta'lim jarayoniga keng jalb qilinishi natijasida maktablarning yuqori sinflarida tahsil olayotgan mahalliy millatga mansub qiz o'quvchilar soni bosqichma-bosqich ortib borgan. Bu holat tegishli arxiv hujjatlarida ham o'z tasdig'ini topgan. 1945-1946-o'quv yilida 8-10-sinflarida jami bo'lib respublika bo'yicha 28 515 nafar qiz bolalar o'qigan bo'lsa, 1956-1957-o'quv yiliga kelib respublika maktablarning 8-10-sinflarida 80 000 dan ortiq mahalliy millat qizlari tahsil olgan edi [10].

Urushdan keyingi yillarda ayollarni oliy va o'rta maxsus ta'limga jalb qilish va ularni bosqichma-bosqich ko'rsatkichlarini oshirib borish uchun tizimli ishlar olib borildi.

Yillar	Oliy va o'rta maxsus ma'lumotga ega bo'lgan ayollar soni, ming	Shundan		Umumiy ayollar soniga nisbatan oliy va o'rta maxsus malakasiga ega bo'lgan ayollar ulushi, %
		Oliy ma'lumotli ayollar, ming	O'rta maxsus ma'lumotli ayollar, ming	
1955	3 115	1 155	1 960	61
1960	5 189	1 865	3 324	59
1965	6 941	2 518	4 423	58
1970	9 900	3 568	6 332	59
1975	13 411	4 962	8 449	59
1979	15 545	5 815	9 730	59

2-jadval. Ittifoqdagi xalq iqtisodiyotida ishlayotgan oliy va o'rta maxsus ma'lumotga ega ayollar soni

1960-yilda O'zbekistonda 31 ta oliy o'quv yurti bo'lgan. Jumladan, 4 ta tibbiyot instituti, 3 ta qishloq xo'jaligi, 2 ta transport va aloqa, 3 ta sanoat qurilishi, 3 ta iqtisodiyot va huquq, 1 ta fizikultura

TARIX

va sport, 2 ta san'at va kinematografiya, 13 ta o'qituvchilar instituti bo'lib ularda 139228 talaba tahsil olgan, shu jumladan, 46577 nafar xotin-qizlar tahsil olgan. Shundan kunduzgi bo'limlarda 59 451 kishi tahsil olib, ulardan 19 958 tasi xotin-qizlar edi, kechki bo'limlarda 12 232 talaba tahsil olgan bo'lib, ulardan 5641 nafari xotin-qizlar edi. Sirtqi bo'limlarda o'qib turgan 67 395 kishidan 21 572 tasi xotin-qizlar edi [13].

Oliy ma'lumotga ega bo'lgan ayollarning aksariyat qismlari oliy ta'limdan keyingi ta'limni ham davom ettirish uchun ham o'z bilimlarini oshirib borgan holda ilmiy izlanishlarni davom ettirdilar. Xususan, O'zbekiston SSRda ham bu borada ancha ko'lamli ishlar olib borilib, oliy ta'limdagi faoliyatlari oshirilib borildi. Quyidagi jadvaldan biz 1979-yilda oliy ta'limda faoliyat olib borgan ayol professor-o'qituvchilari ko'rsatkichlarini ko'rishimiz mumkin:

	Davlatlar	Umumiy	Shu jumladan ilmiy darajaga ega		Ilmiy unvonga ega bo'lgan ayollar soni			
			Fan doktori	Fan nomzodi	Akademik professor	Dotsent	katta ilmiy xodim	Kichik ilmiy xodim va assistentlar
1	SSSR	531 071	5 217	107 494	2 876	25215	14407	20193
2	RSFSR	369 795	3 582	71 098	1 846	15819	9038	14388
3	Ukraina SSR	70 539	682	14 385	419	3 941	1782	967
4	Belarussiya SSR	14 833	85	2 928	60	835	386	702
5	O'zbekiston SSR	12 331	115	3 117	71	851	400	617
6	Qozog'iston SSR	14 512	133	3 467	100	1 001	435	678
7	Qirg'iziston SSR	3 328	39	819	31	161	143	12
8	Tojikiston SSR	2 837	25	623	25	153	88	189
9	Turkmaniston SSR	2 079	16	475	10	100	81	-

3-jadval. Ittifoq mamlakatlaridagi oliy ta'lim muassasalarida faoliyat olib borgan ayol professor-o'qituvchilari ko'rsatkichlari

XULOSA

Tadqiqot natijalari 1946–1980 yillarda O'zbekistonda oliy ta'lim tizimida ayollar ishtiroki barqaror o'sish tendensiyasiga ega bo'lganini ko'rsatadi. Urushdan keyingi dastlabki yillarda ayollar ulushi nisbatan past bo'lgan bo'lsa-da, 1950–1960-yillardan boshlab ushbu ko'rsatkich izchil oshib bordi [2].

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, ayollar asosan pedagogika, tibbiyot, filologiya va madaniyat yo'nalishlarida jamlangan [1]. 1970–1980-yillarga kelib, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida oliy ma'lumotli ayollar yetakchi kadrlar qatlamini tashkil etdi [2].

Shu bilan birga, texnika, muhandislik va tabiiy fanlar sohalarida ayollar ulushi past darajada saqlanib qoldi, bu esa oliy ta'lim tizimida gender nomutanosiblik mavjudligini ko'rsatadi [9].

Olingan natijalar sovet davri ta'lim siyosati ayollarning oliy ta'limga keng jalb etilishiga imkon yaratganini tasdiqlaydi [2], [9]. Biroq bu jarayon ko'proq miqdoriy xarakterga ega bo'lib, ayollarning kasbiy yo'nalishlari an'anaviy sohalar bilan cheklanib qolgan. Ayollarning texnik va aniq fanlarda kam ishtirok etishi jamiyatda mavjud gender imkoniyatlari hamda ishlab chiqarishdagi mehnat taqsimoti bilan izohlanadi [9]. Shu bois, oliy ta'lim tizimida ayollar ishtiroki masalasi ijtimoiy-siyosiy omillar bilan chambarchas bog'liq bo'lgan.

Mazkur davr tajribasi mustaqillikdan keyingi ta'lim islohotlari uchun muhim tarixiy saboq vazifasini o'taydi [6].

1946–1980-yillarda O'zbekistonda oliy ta'lim tizimi ayollarning bilim olishi va malakali kadr sifatida shakllanishida muhim rol o'ynadi. Ayollar ishtiroki pedagogika va tibbiyot sohalarida yuqori

bo'ldi. Biroq texnik yo'nalishlarda gender nomutanosibligi saqlanib qoldi. Ushbu tarixiy tajriba hozirgi ta'lim siyosatini takomillashtirishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Alimuhamedov B. O'zbekistonda oliy ta'lim tarixi. — Toshkent: Fan, 1985.
2. Karimov A. Sovet davrida O'zbekistonda ijtimoiy soha rivoji. — Toshkent, 1990.
3. Rizqulov Sh. O'zbekiston SSR ta'lim tizimidagi o'zgarishlar (1946-1991-yillar). Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. — Andijon, 2025.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy davlat arxivi. Oliy ta'lim tizimiga oid hujjatlar (1946–1980 yy.).
5. O'zbekiston SSR xalq xo'jaligi statistik to'plamlari. — Toshkent, 1960–1990.
6. O'zbekistonning yangi tarixi. O'ZBEKISTON SOVET MUSTAMLAKACHILIGI DAVRIDA. — Toshkent: Sharq, 2000.
7. O'z MA, R-94-fond, 5-ro'yxat, 5702-ish, 18-varoq
8. O'z MA, R-94-fond, 5-ro'yxat, 5702-ish, 18-varoq orqasi
9. O'z MA, R-94-fond, 5-ro'yxat, 5702-ish, 30-varoq
10. O'z MA, R-94-fond, 5-ro'yxat, 5702-ish, 121-123-varoqlar
11. UNESCO. Women and Higher Education in Central Asia. — Paris, 1995.
12. Shamsuddinov R., Karimov Sh. O'zbekiston tarixidan materiallar (uchInchi kitob) — Andijon, 2004.
13. Ашвин С. Женщины и образование в СССР. — Москва: Наука, 1987.